

STYLE WYCHOWANIA I POSTAWY RODZIELSKIE

Rodzina to pierwsza grupa społeczna, w której przebywa dziecko. Odziaływanie rodziny na dziecko odbywa się od momentu jego przyjścia na świat, a wychowanie jest jedną z podstawowych funkcji rodziny. Jest to proces skomplikowany, długotrwały i permanentny. Celem wychowania jest m.in. ukształtowanie postaw i systemu moralnego dziecka. Rodzice - przyjmując role społeczne mamy i taty muszą uświadomić sobie, jak wielkie znaczenie w wychowaniu dzieci oprócz metod i technik wychowawczych, mają style wychowania oraz postawy rodzicielskie, oraz jakie konsekwencje długofalowe mają prezentowane przez nich postawy i style wychowawcze.

Problematyką zależności stylów wychowania i postaw rodzicielskich oraz ich wychowawczych oddziaływań zajmują się już od dawna specjaliści z zakresu psychologii, pedagogiki, a także psychiatrii. Jest to problem skomplikowany, który wymaga szczegółowego przeanalizowania.

Styl wychowania jest charakterystyczny dla każdej rodziny i jest jakby zbiorem stosowanych przez wszystkich członków rodziny określonych metod i technik wychowawczych. W literaturze fachowej spotkać się można z różnym nazewnictwem stosowanym do opisanie cech charakterystycznych poszczególnych stylów wychowania. Ja posłużę się klasyfikacją wyróżniającą następujące style:

- 1. Styl demokratyczny** – stosowanie tego typu wychowania wymaga poszanowania praw wszystkich członków rodziny oraz wzajemnej akceptacji. Zachowanie dzieci uwarunkowane jest nie lękiem przed karą, ale akceptacją wskazanego przez rodziców wzoru zachowania. Rodzice i dzieci kochają się i mają do siebie zaufanie. Dzieci mają pewną swobodę zachowań, ale w granicach rozsądku. Są pełnoprawnymi członkami rodziny, mającymi prawo decydować o różnych kwestiach. Głos dziecka jest dla rodziców ważny, a mały człowiek wyrasta w poczuciu poszanowania i ważności jego zdania. W miarę dorastania dzieci przyjmują jako swoje zasady wpajane im przez rodziców i starają się je stosować w kontaktach z innymi ludźmi.
- 2. Styl autokratyczny** – mamy tu do czynienia z przeświadczeniem rodziców o konieczności dominowania nad dziećmi i narzucenia im wybranego przez siebie sposobu postępowania. Główną zasadą wychowawczą jest tu bezwzględne posłuszeństwo rodzicom bez uzasadniania swojej decyzji – „nie, bo nie”, „nie, bo ja tak mówię”. Rodzice tacy na ogół kochają swoje dzieci, ale nie okazują im tego. Dystans pomiędzy dziećmi, a rodzicami jest duży. W wychowaniu dominuje przymus, a dzieci wykonują polecenia, ponieważ boją się kary. W dorosłym życiu ludzie wychowani w takim stylu wychowawczym najczęściej taki sam styl prezentują wobec swoich dzieci, mają problem z podejmowaniem samodzielnych decyzji.
- 3. Styl liberalny** – będący przeciwieństwem poprzedniego, związany jest najczęściej z nadmiarem uczuć rodziców wobec dziecka lub z ich brakiem. Czyli „tak bardzo Cię kocham, że niczego Ci nie zabronię” lub „w ogóle mi na Tobie nie zależy, więc rób co

chcesz”. Tak , czy owak w stylu tym pozostawia się dziecku całkowitą swobodę praktycznie w każdej kwestii. Ten sposób wychowania sprawia, że dziecko nie potrafi przystosować się do życia poza rodziną – w szkole, w grupie rówieśniczej itp. Nie potrafi się podporządkować, jest zdziwione gdy ktoś wymaga od niego posłuszeństwa i podporządkowania się. Rodzi to wiele konfliktów, sprawia, że człowiek nie jest przygotowany do dorosłego, samodzielnego życia w społeczeństwie, w którym każdego dnia czegoś przecież się wymaga.

4. **Styl niekonsekwentny** – to styl, w którym wychowanie charakteryzuje się brakiem ustalonych celów i konkretnych metod postępowania. Brak konsekwencji jest typowy dla takiego wychowania. Rodzice działają pod wpływem konkretnych sytuacji. Wymierzają kary, gdy są zdenerwowani. Innym razem w tej samej sytuacji nie reagują na podobne zachowanie dziecka. Pewnie każdemu z nas z powodu np. zmęczenia nie raz nie chciało się zauważyć niewłaściwego zachowania dziecka, za które powinno zostać skarcone. Jeśli zdarza się to tylko czasem, to znaczy, że bywamy niekonsekwentni (choć nie powinniśmy). Natomiast jeśli stale tak postępujemy, to sprawiamy, że dziecko jest zdezorientowane, ma zagrożone poczucie bezpieczeństwa.
5. **Styl okazjonalny** – ma wspólne cechy ze stylem niekonsekwentnym. Dziecko w takiej rodzinie jest wychowywane jakby od okazji do okazji. np. niepowodzenia w nauce lub możliwość pochwalenia się jakimiś osiągnięciami mobilizują rodziców do zainteresowania się dzieckiem. Stan taki trwa 1-2 dni, a potem wszystko toczy się znów starymi torami. Szwankuje opieka, wymagania są nieadekwatne lub niedostatecznie egzekwowane. Mimo swobody poczynań, dzieci nie czują się bezpieczne, tracą szacunek do rodziców. Ostatecznie lekceważą normy współżycia społecznego, stają się egoistami.

Ze stylami wychowania nierozzerwalnie łączą się postawy rodzicielskie. O ile style wychowania nie zmieniają się w toku wychowania dzieci, o tyle postawy rodzicielskie w miarę jak dziecko rośnie i zmienia się, tak. Postawy w stosunku do dziecka zaczynają kształtować się jeszcze przed jego urodzeniem i są „tendencją do zachowania się w specyficzny sposób wobec jakiejś osoby, sytuacji, czy problemu”. Dzielimy je na 2 grupy: negatywne i pozytywne.

Do pozytywnych, czyli właściwych należą:

1. **Akceptacja** – to przyjmowanie dziecka takim jakie ono jest, ze wszystkimi jego wadami i zaletami, z cechami wyglądu zewnętrznego, usposobieniem, możliwościami umysłowymi, itp. Rodzice kochają swoje dziecko miłością bezwarunkową. Chwalą je, a w wypadku niegrzeczności ganią jego zachowanie, ale nigdy nie potępiają jego osoby. Rodzice akceptujący swoje dziecko chcą poznać i zaspokoić jego potrzeby. Dziecko rośnie wesole, przyjacielskie, usługujące. Najważniejsze w akceptującej

postawie rodzicielskiej jest to, że dziecko ma zaspokojoną potrzebę poczucia bezpieczeństwa, a jego rozwój przebiega prawidłowo.

- 2. Współdziałanie z dzieckiem** – dziecko uczestniczy w każdej sferze życia rodzinnego. Ma pełne prawo do uczestnictwa w rodzinnych dyskusjach i wymianie poglądów. Jest ufne wobec swoich rodziców, zwraca się do nich po pomoc i porady. Rodzice stają się powiernikami jego tajemnic, najlepszymi przyjaciółmi. Młody człowiek wyrasta w poczuciu bezpieczeństwa. W dorosłym życiu jest zdolny do współdziałania i podejmowania samodzielnych rozwiązań.
- 3. Rozumna swoboda** – we wczesnym dzieciństwie polega na stwarzaniu przez rodziców okazji do zaspokojenia dziecięcej potrzeby aktywności i samodzielności. Gdy dziecko jest starsze, rodzice dyskretnie kierują nim, znając jego zainteresowania. Wiedzą co czyta, jakie filmy ogląda, znają jego przyjaciół, wiedzą dokąd i z kim idzie, kiedy wraca. To nie rodzice „kumple”, ale rodzice, którzy pozwalają dziecku na swobodę i samodzielność w granicach tzw. „zdrowego rozsądku”.
- 4. Uznanie praw dziecka** – rodzice są przyjaciółmi swojego dziecka i poważnie traktują wszystkie jego przeżycia. Nigdy nie bagatelizują problemów swojego dziecka i nie zbywają go, gdy przychodzi do nich po pomoc. Unikają przesadnej dyscypliny i rygoru, co nie znaczy, że w procesie wychowania nie występują kary. Szanują prawo dziecka do prywatności. Przejawiają szacunek do jego indywidualności. Podsuwają różne sugestie, niczego nie narzucając. Dziecko staje się odpowiedzialnym członkiem rodziny, ma poczucie, że jego prawa są ważne. W przyszłości ma pozytywną, ale jednocześnie realistyczną ocenę swojej wartości.

Do negatywnych, czyli niewłaściwych należą:

- 1. Postawa odtrącająca** – choć trudno w to uwierzyć, rodzice prezentujący taką postawę rodzicielską, to rodzice, którzy nie lubią swojego dziecka. Bywa, że żywią do niego urazę ponieważ nie spełnia ich oczekiwań, często nieadekwatnych do jego możliwości fizycznych, intelektualnych lub wieku. Rodzice tacy wciąż krytykują swoje dziecko, kierują nim stosując rozkazy czy surowe kary. Taka postawa rodziców rodzi w dziecku agresję. Staje się ono nieposłuszne, ucieka się do kłamstwa. Ostatecznie często występują zachowania aspołeczne, pojawiają się u dziecka reakcje nerwicowe lub depresja.
- 2. Unikająca** – to obojętność rodziców wobec dziecka, jego potrzeb i problemów. Kontakt z dzieckiem jest luźny i ograniczony do niezbędnego minimum. Dziecko nie uczestniczy w życiu rodziny, jego zdanie nie ma dla rodziców żadnego znaczenia. Rodzice dają dziecku swobodę jego zachowań, jednocześnie zrzucając na nie odpowiedzialność za popełnione błędy. Taka postawa powoduje, że dziecko staje się nieufne, nieśmiałe uczuciowo, a co najważniejsze zachwiana jest jego najważniejsza potrzeba – potrzeba bezpieczeństwa. Dziecko, odreagowując swą trudną sytuację, często popada w konflikty z rodzicami oraz ze szkołą.

- 3. Nadmiernie chroniąca** – to postawa, w której rodzice chronią swoje dziecko przed aktywnością własną, przed każdym samodzielnym wysiłkiem, krokiem, a także odpowiedzialnością. Taka przesadna opieka, usuwanie z drogi każdej przeszkody i trudności, z jednej strony spowodować może to, że dziecko wyrośnie na jednostkę, bierną, niesamodzielną, bez inicjatyw. W dorosłym życiu kompletnie uzależnioną od rodziców, oczekującą od swych życiowych partnerów ciągłej opieki i przejęcia odpowiedzialności. Z drugiej strony taka postawa rodzicielska często kształtuje jednostki egoistyczne, samolubne, zarozumiałe. W życiu szkolnym niezbyt lubiane przez rówieśników.
- 4. Nadmiernie wymagająca** – dziecko wciąż nie może sprostać wymaganiom stawianym przez rodziców. Wymagania te najczęściej są nieadekwatne do stopnia rozwoju fizycznego lub intelektualnego, wieku, czy zdolności dziecka. Poprzeczka wymagań wciąż podnoszona jest wyżej i wyżej. W zasadzie dziecko nie ma możliwości zadowolić swoich rodziców, ponieważ nawet jeśli uda mu się osiągnąć pułap wymagań, to nagle okazuje się, że to już rodziców nie satysfakcjonuje. W dziecku rodzi się bunt, który często przyjmuje skrajne formy np. ucieczki z domu. Co najważniejsze, w dorosłym życiu taka postawa rodzicielska skutkuje ukształtowaniem się niepewności, lęku, a przede wszystkim braku wiary we własne możliwości. Często dorośli ludzie wychowywani w ten sposób wybierając różne ścieżki życiowe, nie kierują się własnymi aspiracjami i marzeniami, ale wciąż próbują zadowolić innych.

Wpływy rodziny ogarniają różnorodne sfery osobowości dziecka: intelektualną, emocjonalną, motywacyjną, docierają do najgłębszych jej warstw. Dlatego tak ważne jest, by rodzice wychowywali swoje dzieci w jedynym prawidłowym stylu wychowawczym – stylu demokratycznym oraz prezentowali wyłącznie właściwe postawy rodzicielskie.

Bibliografia

M. Ziemska „Postawy rodzicielskie”, Wiedza Powszechna, Warszawa 2009

J. A. Pielkova „Rodzicielskie troski”, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1988